

figyelőszolgálat

Ebben a rovatban folyamatosan közöljük a külföldi szaklapok műszaki könyvtárakat érdeklő folyóiratcikkeit, továbbá a könyvtártudományi és dokumentációval foglalkozó szakönyvek ismertetését.

+

K Ö N Y V S Z E M L E

026:62/058/"1960"

Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ: Évkönyv - 1960. Szerk.: JÁNSZKY Lajos. Bp. 1961. 234 p.

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ soron következő Évkönyve újra - ezuttal első ízben nem a megszokott nagy formátumban - egy vaskos kötetbe zárt foglalata egész évi folyamatos tapasztalatoknak, e szép multjához méltó, a tudományos és gyakorlati könyvtári élet élvonalában álló intézményünk céltudatos és magas szintű munkájának. Kár, hogy ezuttal sem sikerült a tulságosan hosszú megjelenési időt előbbre hozni. Évkönyveknél különösen megfakítja az ily hosszú időköz a maguk idejében oly eleven eredményeket.

JÁNSZKY Lajos főigazgató neve jelzi az Évkönyv elején közölt beszámoló gazdag adatokon alapuló összefoglaló képét az egész 1960-as év folyamán végzett munkákról. Rövid ismertetésünk csak néhány ujszerű, különösen figyelmet érdemlő adatot emelhet ki az évi anyagból. A gyarapodásban a szabadalmi leírások és a fordításmásolatok nagy száma említendő: 40 000-rel több az előző évinél. A tárgyszókatálógus elkészítése után érdekes lesz majd a használat eredményeinek tapasztalati elemzése. A könyvtár hálózati könyvelosztó tevékenysége során a kötelespéldányanyagból kétszer annyit ad át egységeinek, mint amennyit maga megtart; ezzel uttörő tapasztalatokat szerzett a hálózati állomány koordináló, sőt központi irányító feladatában. Nagy munka volt a könyvállomány reviziója. Ez a könyvtárak megerőltető, de sok állományismereti tapasztalattal járó és a leltári, raktári helyzetet tisztázó feladatát szokta jelenteni. A könyvkötészet adatai szerint többszázezer forint ment el külső kötészetre, hosszú átfutási idővel: az adatok itt szűk keresztmetszetet mutatnak. A nemzetközi folyóiratcsere eredményeit bármely könyvtár irigyelheti. A 26 cseretársból 4 még többet is küld, mint amennyit kap. Igen sokrétű a folyóirat- és tájékoztató szolgálat katalógusainak kiépítése. Kár, hogy a szakta-

nácsadói és szaktolmácsi szolgálat nem eléggé kihasználta. A kölcsönzés területén hasznos ujtásnak bizonyult a szabályzat enyhítése. Könyvtári beszámolóban ritkán bukkan fel olyan hír, mint itt, hogy a folyóirat helyett díjmentes mikrofilmet küldenek indokolt esetben, ezzel itt már a jövő útját járják. Sokszorosítóüzemük a xerox-berendezés üzembehelyezésével 500 %-os tervtúlteljesítést mutatott. A könyvtár eredményeinek egyik jellemzője a kellően kifejlesztett propagandamunka. Ez belső és külső kiállításokon kívül sajtótájékoztatókban, szervezett bemutatókban, kiadványaik propagálásában állt. Államunk több mint 8 milliós költségvetéssel való sáfárkodást bízott a könyvtárra. Gazdálkodásuk céltudatosságát mutatja többek közt az a kevés helyen tapasztalható tény, hogy könyvjóváírással feleslegessé vált állóeszközöket adott át, ill. kutatott fel, és vett át.

BALÁZS Sándor és SZABOLCSKA Ferenc ez évben is beszámoltak a műszaki termelési hálózat problémáiról. A könyvtárak száma 919-re nőtt, s a beszámolás évében figyeltek fel első ízben az addig háttérbe szorult 132 nem termelő üzemi könyvtárra. A dolgozók állományának 1216, ebből 31 %-nyi a főfoglalkozású, a mellékfoglalkozásúak zöme azonban már műszaki beosztású, és 25 %-uk könyvtárosi képesítést is szerzett. A hálózat állománya kb. 2,7 millió, gyarapodása 22 %-os. Ez azt is jelenti, hogy - selejtezés nélkül - 5 éven belül megduplázódik. Egy alközpontnál az állomány csökken. A teljes hálózat és a központ együttes évi gyarapodása kb. félmillió dokumentum. Az állomány összetételében a könyvek aránya kb. 50 %, a másik fele a többi dokumentumfajta között oszlik meg. A könyvek gyarapodása normális, évi 9,5 %, a legnagyobb a fordítások és szabadalmak, szabványok növekedése /40, ill. 63 %/, így a megduplázódás a könyvekre nézve elhúzódik, a legjobban szaporodó dokumentumok pedig szerencsére nem olyan helyigényesek. A beszámoló statisztikai felmérései a fővárosi és vidéki telepítések ellátottság adatait is hozzák, ezuttal első ízben. Az elmélyedő elemzés sok aránytalanságot mutat, ezek kimunkálása terén még sok feladat adódik, s több vidéki látogatást fog szükségessé tenni /409 vidéki könyvtárból csak 33-at látogattak meg 1960-ban/. Az évi 25 milliós hálózati költségvetés éppen duplája a négy év előttiének, és azt mutatja, hogy a hálózatban 1-1 műszaki dolgozóra átlag évi 250 Ft értékű beszerzés jut. A beszámoló azonkívül, joggal, mérföldköves lépésnek monja azt az eredményt, hogy már a könyvtárak több mint felében, a teljes könyvgyarapodás mintegy negyedében, a folyóirat-összpéldányszámmak pedig kb. 50 %-ában külföldi szakirodalom jelentkezett. A bemutatott táblázat összehasonlítja az évi új beszerzések nyelvi megoszlását az évi olvasási és kölcsönzési együttes igény hasonló adataival; az összehasonlítás persze nem sokat mond, hiszen az igényelt évi anyag mindig a teljes állományból nyer kielégítést.

Az Évkönyv négy módszertani tanulmánya közül az első DÁCZER Éva tollából az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ könyvgyarapítási alapelveit foglalja össze. Történeti fejezete a könyvtár állománygyarapításának történetét adja. Következő fejezetei az állománygyarapítást tárgyalják a gyűjtőkör és a hármas funkció - könyvtári, dokumentációs és hálózati központi - szerint. A gyűjtőköri fejezetben a könyvtár 1952. évi, tulajdonképpeni első részletes gyűjtőköri szabályzatának a mi megítélésünk szerint is maximalistának nevezhető előírásai alapján elemzi az utolsó évtized ettől eltérő

gyakorlatát. Ugyanitt beszél a gyűjtőkori elhatárolások szükségességéről, elsősorban a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának gyűjtési gyakorlatával kapcsolatban. Kíváncsún látnók itt a meglevő átfedések megszüntetését vagy legalábbis az elképzelhető és célravezető szakmai viták megkezdését. Különösen érdekes a könyvtári funkciók szerinti állománybeszerzési alapelvek fejtegetése. Ez a fejezet próbálja meg először részletesen és logikusan rendszerezve egy nagy könyvtár mai beszerzési gyakorlatát elvi alapjaival összehangolni. Tájékoztat gyarapításuk tudományos módszereiről, a főbb problémákról az anyag értékesége és az olvasóréteg igényei szemszögéből. A dokumentáció szempontjainak a gyarapításra gyakorlandó hatásáról még szívesen olvasnánk többet is másfél oldalas fejezeténél. Még inkább gondolatébresztő zárófejezete a hálózati központi funkcióból eredő gyarapítási elvekről. Ugy hisszük, hogy ez az a kérdéscsoport, amely szélesebb körű vizsgálatot, elemzést és megoldást érdemel, és máris a könyvtárosok szélesebb körét foglalkoztatja. FEJÉR István "Az időszervi adatszolgáltatás feltételei referálólapok esetében" című rövidebb dolgozatában a referálólapok adatközléseinek hosszu átfutási idejéből kiindulva vizsgálja meg az ebből adódó kérdéseket. Dolgozatának rövidsége fordított arányban áll vizsgálatainak és megállapításainak komolyságával. Összefoglaló megállapítása az, hogy az adatszolgáltatások időszűréségét az eddigénél tágabban értelmezve a hatékonyságot a gyorsütemű feldolgozások mellett döntően szolgálja az is, hogy a referálólapok lehetőleg egy időből származó szakirodalmi anyagot hozzanak.

Már a működési beszámolóban is, meg a hálózati munka összefoglalójában is feltűnhetik az Évkönyv olvasójának, hogy a könyvtár vezetését és dolgozóit mennyire foglalkoztatja az a probléma, hogy dokumentációs munkásságuk mennyiségi és minőségi fejlesztése mellett annak hatékonyságát is vizsgálni próbálják. Ennek figyelemmel kísérésére és elemzésére különböző módszereket kísérleteztek ki, és vittek is végbe vizsgálatokat, szakcikkek is vizsgálták már e kérdést. VINCE Pálné cikke, "A hazai szaksajtó szerepe a műszaki tájékoztatás kisugárzásában" ugyanezt a problémacsoportot gazdagítja, nem is kis mértékben. Igen alapos és átfogó elemzés, egyben bírálat alá veszi a magyar műszaki szaksajtó legkülönbözőbb fajtájú termékeit. Elemzéseinél bő külföldi összehasonlító anyagot is felhasznál. Igen hasznos és kíváncsún lenne, ha a szaksajtó egészét, valamint egy-egy képviselőjét külön is érintő átfogó, tudományos szempontú megállapításait az összes illetékesek és érdekeltek nemcsak megismernék, hanem azokat szerkesztési gyakorlatukban fel is használnák. VINCENÉ vezérgondolata az, hogy műszaki szaksajtónknak a jelenleginél jobban kell teljesítenie azokat a feladatokat, melyek a műszaki-tudományos tájékoztatás rendszeres, szervezett és folyamatos propagálása, e tájékoztatások iránti szélesebbkörű igények felkeltése terén reá hárulnak. Összehasonlító elemzéseit ezenkívül azt is megmutatják, hogy a műszaki szaklapok példányszám és elterjedtség tekintetében mennyivel kedvezőbb helyzetben vannak a műszaki dokumentációs kiadványokkal szemben. Még hozzá annak ellenére van ez, hogy az utóbbiak összterjedelme több. Az itt megoldandó feladatok csak elősegítői a tulajdonképpeni végső célnak és feladatnak: az egyre jobban működő műszaki dokumentációs gépezet termékei - a fentiek értelmében megjavított propaganda utján és segítségével történő - minél tökéletesebb, kiter-

jedtebb, eredményesebb vállalati, üzemi felhasználásának.

POLZOVICS Iván szinte kismonográfia jellegű közleménye: "Az elsődleges szakirodalom közreadási formáinak szervezési problémáiról" szól. Dolgozatának egyik fő jellemzője a reális, gyakorlati mértéktartás; az egyre növekvő szakirodalmi áradat sodrában próbál sok helyénvaló javaslatot tenni az áttekintési és felhasználási szürzavarok enyhítésére. Még hozzá úgy teszi ezt, hogy minden rész-gondolat egy nagy átfogó képnék a maga logikus helyén álló kockája. A szakirodalmi termékek bőségében biztos elemzésekkel különíti el a másodlagos anyagokat az elsődleges szakirodalom szűkebb körétől. Kísérletet tesz a világ műszaki szakkönyv-termésének megállapítására. Majd pedig arra, hogy miként kellene az elsődleges anyagnak könnyebb felismerhetőségét elősegíteni, a könyvtári és dokumentációs kezelés megkönnyítésére. A különleges szakirodalmi műfajtipusok problémája különösképpen jelentkezik itt, tömegük, növekvő jelentőségük és nehezebb hozzáférhetőségük miatt. A kongresszusi kiadványoknál a legfontosabb kérdésnek a többszörös megjelenések kérdését tartja. A doktori értekezések általában elsődleges jellegűek, ezért nem túl keresett források, de kéziratos voltak és közreadási különlegességeik problémákat jelentenek. A legnagyobb növekedési arányt a kutatási jelentések adják. A szakfolyóiratok az irodalom legbővebb forrása. Elemzést kapunk a folyóirat-típusokról és szerkezeti sokféleségükről, számukról, a folyóiratellenes irányzatokról.

Elismerve ezek igazát, a folyóirati közreadást helyettesítő vagy gyökeresen útszervezni kívánó megoldások elítélésével POLZOVICS a megoldást a jelenlegi folyóirati formákon belül keresi. Részletezett reformtervezetének lényege az elsőrendű publikálásra kijelölt folyóiratok nemzetközi jegyzékbe foglalása. POLZOVICS dolgozatai, így ez is, tömör veretük miatt eleinte igen nehéz és fárasztó olvasmányoknak indulnak, de a tárgyalásmód biztonsága és logikája, a stílus klasszikus eleganciája fokozatosan lendíti magával olvasóját. Ezáltal mintha az idegen szavak halmozásának csökkentésére is törekedett volna.

A kisebb, kézhezillőbb formátum előnyét újra hangoztatva, ezutal is elismerjük a külső kiállítás és szerkesztés gondosságát. A becsámoló részek alapos átböngészése azonban több bizonyítékot adott birtokunkba, amely szerint különböző lapokon ugyanarra a témára nézve két eltérő számadat áll. Elismeréseink mellett remélhetőleg utoljára kellett ezzel tárgyilagosságunkat is bizonyítani.

H.L.